

KOLTAI TAMÁS

Minden egyre rosszabb

■ ÖDÖN VON HORVÁTH:

■ KASIMIR ÉS KAROLINE ■

A zeppelein Réthly Attila kaposvári rendezésében nem ezüstös lég-hajó, nem elérhetetlen magasban lebegő elegáns tárgy, nem illúzió, nem szimbólum, hanem a vurstli egyik erőpróbáló alkalmazossága. Forgó szerkezet, az ember beszíjazza magát, hogy megtudja, elég teherbíró-e. Ödön von Horváth darabja ezáltal egy csapásra megszabadult a korhűség és az írói távolság kötelezőnyétől. Az előbbire van magyarázat. A *Kasimir és Karoline* cselekménye nem csak a múlt század húszas éveinek müncheni sörfesztiválján játszódhat le. *Oktoberfest*, gazdasági válság, hullámvasút, mutatványosbódé, sör és virsli azóta is van mindenütt. Amikor Antal Csaba két utánfutó lakókocsit állít be büfének, és a háttérben neonbetűs *live show*-t hirdet, természetes gesztussal időszzerűsít. Amikor azonban ugyanezzel a mozdulattal leemeli az égről a jelképes zeppeleint, és egyszerű vásári rekvizitummá teszi, megszünteti a cselekmény primer szintjét distanciózó viszonyítási pontot. A darab tele van ilyen viszonyítási pontokkal. A földszintes nyárspolgári lét ellenpontja a magasban úszó léghajó.

A nyomorult kisember dicsóítja az emberi nagyságot. A törpe direktor dirigálja a nagy testű mutatványos kripliket. Minden egyre jobb lesz, sulykolja egy stréber, miközben a történetből nyilvánvaló, hogy minden egyre rosszabb lesz.

A darabnak ez a kettős dimenziója teljesen hidegen hagyta Réthly Attilát. Rendezésében minden egyértelmű, mindent betérít a harsány vurstlihangulat. Az előadás elején valamelyest még törődik a tömeg koreográfiájával – például ahogy zárt tömbben, hanggal-mozgással követi a hullámvasutat –, később erről is elfeledkezik, és megelégszik az időnként körbetrappoló zenekarral vagy a (hecc kedvéért) rázkódó lakókocsikkal. A tér maga sem kínál jó lehetőséget a játékra, szűk is, következetlen is, a körbefutó galériának nincs valódi funkciója, és az előfüggöny fölhasználása a mutatványosbódé függönyeként szétveri az öntörvényű színpadi stilizáció utolsó esélyét. A mutatványosjelenetek amúgy is sápadtak, Nyári Oszkár (Kikiáltó) közhelyes transzvesztita, Fazekas Pál (Liliputi) nem kap instrukciót a törpe direktor groteszk hatalmának éreztetésére, Fábiani Zsolt (Bulldogfejű férfiú) és Balla Eszter (Juanita) a torzlények fájdalmas költészete és a mutatványosillúzió leleplezése – mint két lehetőség – között a pad alá esik.

Igazán meglepő a főszereplők cserbenhagyása. Horváth tárgyilagos karakterábrázolása részint az örökös plánváltásban értelmezendő – ahogy a tömeg fölszippantja magába és kidobja magából az egyént –, részint a személyiség akarata és sodródása közötti dialektikában. Kasimir és Karoline, miközben egymás felé evickélnek, valóságosan is, virtuálisan is egyre távolabb kerülnek egymástól, s ezt a folyamatot az útjukba kerülő szereplők spontán módon befolyásolják. Eközben öntudatlanul demonstrálják a köztük lévő – társadalmi léthelyzetükből fakadó – viszonyokat, és megtörténik a nyárspolgár horváthi „demaszkírozása”. De nem Réthly rendezésében. Kocsis Pál végigkiabálja Kasimir szerepét, Tóth Ildikó

ZAPPE LÁSZLÓ

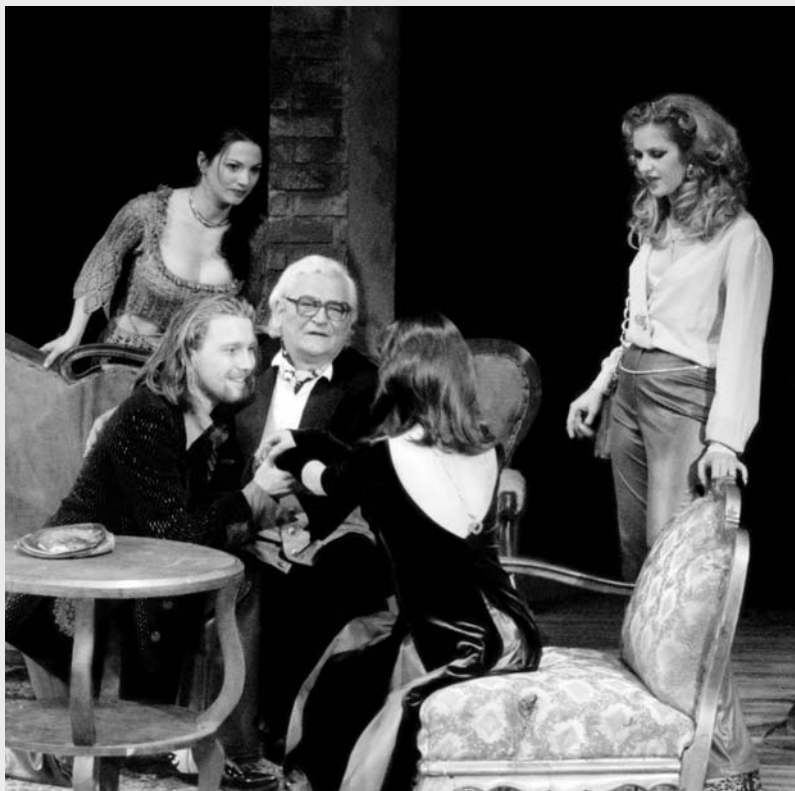
A váratlan vendég

■ MOLIÈRE: A FŐSVÉNY ■

Bagó Bertalan rendezésének kétségtelen érdeme, hogy nem bizza az előadást kizárólag a vendégművész hírnevére, rutinjára, megbízhatóan működő játékkultúrájára, kifogyhatatlan, bár meglehetősen ismerős eszköztárára, hanem megpróbál korszerű, saját közönségéhez szóló előadást teremteni Molière darabjából. Ez nagyjából azt jelenti, hogy nem elsősorban a zsugoriság természetrajzára, pszichológiájára, társadalmi szerepére figyel, hanem arra, hogy a fősvény körül kerekedő családi dráma szereplői kortársainkra, mondjuk, egy magyar vidéki város, egy megyeszékhely figuráira hasonlítsanak.

Ehhez a rendező Vereckei Rita segítségével rémes külsőségeket teremt. A színen díszletben és jelmezben egyaránt tombol az összevisszaság, a rossz ízlés. Szinte csakis egymáshoz nem illő színek és anyagok kerülnek egymás mellé. Ráadásul Harpagonék családi háza, ahol a földszinti nappalin kívül a gyerekek emeleti szobáiba is jutnak jelenetek, darabokból áll össze, elemei a játék kezdetén begördülnek, majd a kifejtés előtt távoznak a színről. Bizonyára azért, hogy láthassuk: a kert, ahol a gazda a pénzt elásta, egy üvegfalakkal körülvett belső udvar, közepén halforma kútszoborral.

Az előadás esztétikai alapkérdése az lehetne, vajon lehet-e az ízléstelenséget ízléstelenséggel, az ocsmányságot ocsmánysággal,

Katonai Tibor felvétele

Pap Lujza (Élise), Kató Balázs (Cléante), Sinkó László (Harpagon), Nagy Cecília (Mariane) és Tallián Marianne (Frosine)

Simaratóró

Kocsis Pál (Kasimir), Tóth Ildikó (Karoline)
és Varga Zsuzsa (Szemes Franz Ernája)

kiség, amit képviselnek, távol van mindkét karakter kispolgárságba kapaszkodottságától, ami emberi dimenzióba helyezi a férfi lebukását, a nő Kasimirhoz sodródását. Horváth Judit Lehel téri ruháiban nem is lehet eljátszani ezeket a figurákat; ahogy az istállómenternek öltöztetett Gyuricza István (Rauch) és a műházkarneválból szalajtott Bezerédi Zoltán (Speer) sem juthat hangoskodással a két társadalmi osztállyal följebb járó, disztinyáltan mocskos kújonok lelkiületéhez. Znamenák István (Schürzinger) az egyetlen, aki valamicskét megmutat a szerény szabász stréberségéből.

Réthly Attila most már többedszer nem tud mit kezdeni a színesszel – mindközönségesen az emberrel –, ehelyett szcenikát rendez. Az utolsó jelenetben észbe kap, és nekilát: három szereplő között végre létrejön egy szituáció. Késő. Utána már hiába száll be Kocsis/Kasimir a zeppelinbe, hogy kiforogja magából a tehetlenséget, ez csak attrakció. A gép ugyanolyan üresen forog, mint az egész előadás.

ÖDÖN VON HORVÁTH: KASIMIR ÉS KAROLINE (Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

FORDÍTOTTA: Gáli József. DÍSZLET: Antal Csaba m. v. JELMEZ: Horváth Judit m. v. ZENE: Melis László m. v. DRAMATURG: Ruttkay Zsófia m. v. RENDEZTE: Réthly Attila.

SZEREPLŐK: Kocsis Pál, Tóth Ildikó m. v., Gyuricza István, Bezerédi Zoltán, Nyári Oszkár, Fazekas Pál, Znamenák István, Némedi Árpád, Varga Zsuzsa, Csonka Ibolya, Csapó Virág, Fábiani Zolt, Balla Eszter, Pálffy Alice, Lecsó Péter, Kántor Anita, Szűcs Ágnes, Tóth Géza, Karácsony Tamás.

Karolinéja (el nem hiszem, ha nem látom!) kimerül a nevető-top pantó viháncolásban; egyetlen árnyalóeszközük a részegség, a spiccességtől a duhajkodásig. Mintha a próbák során nem esett volna elemző szó a karakter mibenlétéről, az elbocsátott sofőr és a dacos tisztviselő lány öntudatlan belső tartásáról, egymásra figyeléséről, kapcsolatuknak a körülmények által determinált széteséséről. Mintha az egész arról szólna, hogy a „magasabb körökbe vágó” Karoline mindjárt az elején nem bocsát meg az első durvasága után virággal szabadkozó Kasimirnak – van egy erre utaló félresikerült jelenet –, és ebből származik minden baj. Meglehet, ez is csak belemagyarázás; talán túlzás értelmezést tulajdonítani az előadásnak.

Ahhoz ugyanis *valamilyennek* kellene lennie. Jó színészeket ritkán látni ennyire semmilyennek. Némedi Árpád (Szemes Franz) lazán trehány mai átlagvagány, Varga Zsuzsa (Szemes Franz Ernája) „szakmából” közönséges; az a pitiáner, proli lumpenkültel-

a zavarodottságot zűrzavarral ábrázolni. Teoretikusabb hajlandóságú korokban realizmus és naturalizmus viszonyáról is szó ejthetnénk. Manapság ez túlzott igényességnek tetszik. Inkább örülünk annak is, hogy a darab máskor végszavazásra, illetve a cselekmény pusztá illusztrálására-elbeszélésére kárhoztatott mellékszereplői egytől egyig megelevenednek. Egyetlenül ugyan, de kétségkívül nem szerepkörök, vígjátéki klisék jelennek meg, hanem sajátos karakterek. Nemcsak Harpagon jellem itt, hanem mindenki. Mégpedig összhangban a szöveggel. Hiszen Cléante maga mondja, hogy játékos, és azt is tudjuk, hogy örökségére számítvá visszafizethetetlen kölcsönt készül fölvenni. Mentsege persze az apai zsarnokság és fukarság, de ettől még Kató Balázs alakításában Cléante hazardőr ficstúrnak mutatkozik. Bizalmasát, La Flèche-t Gábor László praktikusán amorális ifjúnak ábrázolja. Pap Lujza szenvedélyesen és mulatságosan végigdühöngi szerelme képmutató viselkedését, rugdossa, sőt a fenekébe is harap mérgében. Ilyés Róbert halk szavú Tartuffe-ként játssza Valère-t, mint akiben a képmutatás levetkőzhetetlen jellemvonássá szilárdult. A gyönyörű Nagy Cecília a szemérmes Mariane-t hasán nyitott ruhában szendéskedi el, nem hagyva kétséget afelől, hogy tisztában van érényeinek üzleti értékével, s áruba bocsátásukra is kész lenne, ha ebben a nagyobb szerencse meg nem akadályozná. Tallián Marianne a szokottnál fiatalabb házasságközvetítő, mindenre elszánt üzletasszony, bár ellenállhatatlanul sikerre ítélt energikussága inkább csak megjátszott: a sikertelenség, mint éppen Harpagon esetében, alighanem jellemzőbb a működésére. A lovász-szakácsot alakító Kiss Ernő kissé túljátssza a gazdái képtelen óhajait túlbuzgalommal karikírozó-gúnyoló szolgát.

Szegezdi Róbert pénzközvetítője egy hatalmas testőr kíséretében jelenik meg. Ez nem túl eredeti ötlet, viszont fontos a kifej-

lethez. A pénzközvetítő ugyanis váratlan vendégként bukkan fel az utolsó jelenetben – ahol ugye mindenki boldogul, hála mesebeli egymásra találásoknak és a kőgazdag Anselme úr (Farkas Ignác) nagyvonalúságának –, mégpedig testőrével együtt, a jóságos uraság belső embereként, sejtetve, hogy piszkos ügyletei mögött valójában annak pénze és hatalma áll. Harpagon fősvénysége, éppúgy, mint fiának könnyelműsége, végső soron őt gazdagítja. Az igazán komoly pénzekhez nem a zsupori kuporgatás, a szenvedélyes takarékoság, a pénz féltése s vele a pénztől való rettegés juttat, hanem éppen a pénzügyek fölényes, nagyvonalú kezelése.

Sinkó László pompásan vezeti el Harpagon ennek a tételnek döbönt fölismeréséhez. A testes, erőteljes, magabiztos atya és gazda ezúttal kétszer omlik össze. Először természetesen a híres nagymonológban, amikor elveszett ládikája miatt őrjöng, másodszor pedig a végén, amikor fölismeri egész élettaktikájának csődjét. Vonásai szétesnek, ahogy végigmegy az előszínpadon. Ismét egyedül marad az általános örvendezésben, ünneplésben, csak éppen némileg fordult a kocka: most ő a szerencsétlen, a szánnivaló, akit valóban kifosztottak, élete értelmét, hitét vették el. A pénz szerelmesével szemben a pénz pragmatikusai, cinikus hazardőrei diadalmaskodtak.

MOLIÈRE: A FÖSVÉNY (Hevesi Sándor Színház, Zalaegerszeg)

FORDÍTOTTA: Bognár Róbert. DÍSZLET-JELMEZ: Vereckei Rita. RENDEZTE: Bagó Bertalan.

SZEREPLŐK: Sinkó László, Kató Balázs, Pap Lujza, Ilyés Róbert, Nagy Cecília, Farkas Ignác, Gábor László, Kiss Ernő, Tallián Marianne, Szegezdi Róbert, Kricsár Kamill, Hertelendy Attila, Balanyi Rózsa, Vankó Dániel.